

ZEMAN Ferenc PhD

történész

Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltár

KÖNYVISMERTETŐ:

CSÜLLÖG GÁBOR – GULYÁS LÁSZLÓ – SUBA JÁNOS
TÉRKÉPEK A TRIANONI BÉKEDIKTÁTUM TÖRTÉNETÉHEZ

*Gulyás László (főszerk.): A trianoni békediktátum IV. kötet:
Egyesület Közép-Európa Kutatására. Szeged, 2020. 318 oldal*

A három szerző, nagyszabású vállalkozásba fogott, amikor célul tűzte ki a békediktátum és sokrétű következményeinek földrajzi térbeli megközelítésű, térképeken való bemutatását. A kötet szerzői több tudományterületen alkotnak: Csüllög Gábor (geográfus, történeti földrajzos), Suba János (hadtörténész és térképész), Gulyás László (történész, regionalista), így együttműködésük egy igazán komplex szemléletű szakmunkát eredményezett, mely „*A trianoni békediktátum története hét kötetben*” című könyvsorozat IV. köteteként jelent meg 2020. június 4-én.

A szerzők száz térkép segítségével követik nyomon az általuk Köztes-Európaként definiált térség 1910–1938 közötti államhatárainak (át)alakulásait. Természetesen a szükséges vissza-, illetve kitekintés mellett a középpontban Trianon következményeinek bemutatása áll. Újszerű megoldásként valamennyi térképhez kapcsolódóan egy oldal terjedelmű szócikk (magyarázó szöveg) is helyet kapott, amely az elmaradhatatlan jelmagyarázat mellett segíti az olvasót a térkép „olvasásában”, megértésében.

A kilenc részre osztott szakmunka első fejezete a nagyobb területi egységektől a kisebbek felé haladva 13 térképen mutatja be Köztes-Európa, ezen belül az Osztrák-Magyar Monarchia és a Magyar Királyság 1914 előtti földrajzi, közigazgatási, gazdasági, nyelvi, valamint ez utóbbi segítségével kirajzolható etnikai viszonyait. Ezekből egyértelműen kirajzolódik a Kárpát-medence földrajzi egységével kontrasztba állítható etnikai sokféleség problémája, amely egészen napjainkig a térség konfliktusainak egyik fő eredője.

A második fejezet 12 térképe az Osztrák-Magyar Monarchia és benne a Magyar Királyság felosztására, területi „átszervezésére” irányuló tervet, külföldi és magyar politikusok, szakértők által felvázolt elképzeléseket mutatja be.

A következő fejezet nyolc térképe a Nagy Háború Osztrák-Magyar Monarchiát és a Kárpát-medence további sorsának alakulását érintő, a tér-

ség uralmi viszonyainak a későbbiekben a Párizs környékén lefektetett békeszerződések által való megváltozására is hatással lévő frontszakaszok bemutatására koncentrálnak. Ezek közül kiemelendő az a négy térkép, amely részletesen bemutatja az 1916-os erdélyi román betörést, az ezt követő válaszcsapást és a harcokat lezáró bukaresti béke területi aspektusait.

A negyedik fejezet tíz térképe a kötet egyik legérdekesebb része, melyeken a szerzők az Osztrák-Magyar Monarchia bukását követően, a területén jórészt ideiglenesen, rövidebb-hosszabb ideig fennálló, vagy csak tervként megfogalmazott, nemzetközileg el nem ismert államalakulások dömpingjét mutatják be. Ezen államterek elhatárolása igen nehéz feladat volt, mivel sokszor önmaguk sem definiálták határaikat.

Az ötödik fejezet a Magyar Királyság antant, illetve a környező államok által való megszállásának körülményeit és fokozatait mutatja be. A 12 részletes térkép időrendben haladva tárgyalja a magyar területvesztés körülményeit és a Károlyi-kormány ennek megakadályozásra tett elégtelen és sikertelen – katonai helyett csupán diplomáciai térre szorító – manővereit, az antant jegyzékeinek elfogadása és a román, a szerb és a csehszlovák erők előretörése következtében gyorsan romló helyzetet, a Kun Béla-féle vörös diktatúra ideiglenes eredményeket hozó katonai ellenállását, majd összeomlását.

A következő, legnagyobb terjedelmű fejezet 17 térképen követi nyomon a párizsi békekonferencián az egyes győztes nagyhatalmak által Magyarország határaitra vonatkozóan megfogalmazott javaslatokat, valamint a határvonal meghúzására létrehozott bizottságok (Csehszlovák Bizottság, Román-Jugoszláv Bizottság) néhány, magyar szempontból leginkább vitatható döntését, továbbá a környező államok – végül meg nem valósult – maximális területi igényeit, illetve a nyugat-magyarországi kérdés alakulását, valamint néhány kisebb léptékű, utólagos határmódosítást. Az utolsó térkép összefoglalja az Osztrák-Magyar Monarchia feldarabolásával létrejött új közép-európai államalakulatok területi és népességszám-beli alakulását.

A hetedik fejezet 13 térképe a Magyar Királyságot, illetve a magyarságot, mint népet a trianoni békediktátum következtében ért veszteségeket veszi számba. Ezekből kirajzolódik, hogy az új határvonalak a környező népek etnikai és gazdasági érdekeinek teljes körű figyelembevételével lettek kialakítva, melyeket főként a magyar fél kárára érvényesítettek. Figyelmen kívül hagyták, hogy sok helyen az új határ mindkét oldalán magyar többségű etnikai tömbök éltek, ha az ellenérdekelt, győztesnek tekintett félnek gazdasági vagy katonai, stratégiai érdeke fűződött az adott terület birtoklá-

sához. Így a békeszerződés után létrejött „csonka” Magyarországnak területi és a megszállás által okozott anyagi és lakosságszámbeli veszteségei mellett, jelentős problémát okozott az évszázadok alatt egységes gazdasági, közigazgatási és közlekedési térré vált Kárpát-medence több, vele ellenséges államterületre való széttagolása. A térség feldarabolását viszont az utódállamok is megsínylelték.

A nyolcadik fejezet 15 térképe a Párizs környéki békék által létrehozott új köztes-európai államkereteket tárja elénk, ahol a soknemzetiségű birodalmak helyére nemzetállamok helyett soknemzetiségű kisállamok léptek. A kötet Lord Rothermere revíziós javaslatának ismertetésével, illetve Magyarország a kisantanttal szembeni kedvezőtlen katonaföldrajzi helyzetének részletes elemzésével zárul. Láthatjuk, hogy korabeli magyar politikai vezetés a Magyarországot körülvevő jelentős ellenséges túlerő ellenére sem mondott le a területvisszacsatolásokról, miként az is világos, hogy ezt önerőből nem, csak nagyhatalmi támogatással lehetett megvalósítani.

A kötet egyik fő erényeként az utolsó fejezet az adott, térképekkel bemutatott témakörben jobban elmélyedni kívánó olvasó számára nyújt részletes bibliográfiai segítséget. Olyan legfrissebb kutatásokon alapuló magyar nyelvű szakkönyvek, könyvfejezetek és tanulmányok elérhetőségét adja közre, amelyek elmélyíthetik és tovább bővíthetik a téma iránt érdeklődők ismereteit legyenek akár szakmabeliek vagy a vitatott történelmi kérdéseket figyelemmel kísérő műkedvelők.

A kötethez 14 nyelven rezümé is készült, melyek fő célja bizonyára a külföldi, köztes-európai olvasóközönség figyelmének felkeltése lehetett.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a szerzők számos ismert és kevésbé ismert, a trianoni békediktátumhoz valamilyen módon kapcsolódó eseménysort, megvalósult vagy papíron maradt elképzelést vittek térképre, amelyek a mai napig hatással vannak a Köztes-Európában és a Kárpát-medencében élő népek közötti viszonyrendszerre. A kötet megjelenésével a magyar történelemtudomány egy nagyon fontos gyűjteményes alapmunkával lett gazdagabb. Egyetlen kisebb kritikai észrevételünk: a kötetből nem derül ki, hogy valamennyi térkép saját szerkesztésű.